

Georgia perestroikan jälkeen

SOILI HAARALA

ABSTRACT
Georgia After
Perestroika

After the collapse of the Soviet Union, Georgia has faced even more problems than some other former Soviet republics. The policy of *perestroika* intensified nationalist feelings all over the Soviet Union. In Georgia the frightened communist leaders made a mistake, which caused the Tbilisi bloodshed in April 1989. After that the Georgians turned their backs to the Communist party, *perestroika*, and the Kremlin. First, Mr. Zviad Gamsahurdia was able to unite the Georgians when he received 87 per cent of the vote in the presidential election in May 1991. But as a result of president Gamsahurdia's authoritarian rule, an armed opposition seized power in January 1992.

In the winter of 1992 it is not clear whether there will be a civil war or whether the situation will calm down.

Georgia also faces ethnic problems. There are Muslim minorities who do not want to be a part of an independent (mainly Christian) Georgia. This conflict is most severe in South Ossetia.

1. Neuvostoliitto hajoaa, Georgia itsenäistyy

Perestroika nosti esiin myös Neuvostoliiton ns. kansallisuuskysymykset, selkokielellä kansojen itsenäistymispyrkimykset. Tuskin edes Georgian entinen puoluejohtaja Eduard Shevardnadze täysin aavisti *perestroika*-politiikkaa aloitettaessa, millaisella voimalla itsenäisyysvaatimukset nousivat pintaan ja varsinkaan miten nopeasti kommunistipuolueen valta kirpoaisi.

Vuosina 1989—91 Neuvostoliitossa etenivät rinnakkain keskusvallan rapautumiskehitys ja osatasavaltujen keskipakoinen irtaantuminen Kremlin otteesta. Georgiassa ns. Tbilisin verilöyly lisäsi voimakkaasti paineita irtaantua Neuvostoliitosta. 9. 4. 1989 neuvostoarmeijan sotilaat hajottivat väkivaltaisesti rauhalliseen mielenosoitukseen Tbilisin Rustaveli-aukiolle kerääntyneen väkijoukon, jolloin 21 ihmistä sai välittömästi surmansa. Uhrien määrä on myöhemmin noussut toiselle sadalle. Myrkkyykaasuihin kuoli mm. niitä, jotka myöhemmin siivosivat ihmisten verityön uhrien muistoksi aukiolle tuomat kukat.

Tbilisin verilöylyä voisi kutsua perestroikan hautajaisiksi. Tapaus sai muutoksia odottaneet georgialaiset uskomaan, että perestroika olikin vain pelkkää silmänlumetta. Perestroikan tarkoituksena oli uudistaa Neuvostoliitto kommunistipuolueen johdolla. Kun uuden vapauden huuma olikin johtamassa liiton hajoamiseen ja puolueen vallan murtumiseen, ei neuvostojohto osannut turvautua kuin voimakkeihin.

Tbilisin verilöylyn jälkeen itsenäisyys nousi Georgiassa avoimesti koko kansan yhteiseksi tavoitteeksi. Lokakuussa 1990 pidettiin korkeimman neuvoston edustajien vaalit. Aiemmasta poiketen myös muilla kuin kommunistipuolueella oli mahdollisuus asettaa ehdokkaita. Myös kommunistit kampanjoivat Georgian itsenäisyyden puolesta, mutta saivat silti vain 20 % äänistä. Georgian Helsinki-ryhmän johtajan, sittemmin Georgian presidentiksi valitun Zviad Gamsahurdian johtama yhdistynyt oppositio (Round Table Georgia) sai murskavoiton, 70 % äänistä.

Georgia boikotoi Baltian maiden, Moldovan ja Armenian kanssa 17. 3. 1991 pidettyä Neuvosto-

liiton yleistä kansanäänestystä, jossa kysyttiin kansalaisten mielipidettä siitä, tulisiko Neuvostoliitto säilyttää suvereenien tasavaltojen liittona.

Sen sijaan parlamentti, jonka puhemieheksi (korkeimman neuvoston presidentiksi) valittiin Gamsahurdia, järjesti 31. 3. 1991 kansanäänestyksen, jossa kysyttiin tasavallan kansalaisten mielipidettä Georgian vuonna 1921 menettämän itsenäisyyden palauttamisesta. 89,3 % äänestäneistä kannatti itsenäisyyttä äänestysprosentin ollessa yli 93. (GTT, Georgian tasavallan tiedotustoimisto). Lukuihin sisältyvät myös kaikki kansalliset vähemmistöt erilaisissa autonomioissa.

Kansanäänestyksen jälkeen Georgian tasavallan parlamentti antoi julistuksen itsenäisyyden palauttamisesta. Se annettiin 9. 4. 1991, symbolisesti Tbilisin verilöylyn vuosipäivänä. Kreml vastasi itsenäisyysjulistukseen asettamalla Georgian taloussaartoon. Saartoa perusteltiin myös Etelä-Ossetian konfliktilla. Etelä-Ossetian autonominen alue julistautui ensin itsenäiseksi, mutta ilmoitti myöhemmin haluavansa liittyä yhteen Venäjään kuuluvan Pohjois-Ossetian kanssa. Georgian parlamentin vastaus tähän oli Etelä-Ossetian autonomian lakkauttaminen ja taloussaarto.

26. 5. 1991 Georgiassa pidettiin Neuvostoliiton alueen ensimmäiset vapaat presidentinvaalit. Ehdokkaita oli kuusi, joista Georgian presidentiksi valittiin Zviad Gamsahurdia ylivoimaisella 86 prosentin ääniosuudella. Toiseksi parhaiten menestynyt kandidaatti Valerian Advadze sai 6,3 % äänistä. Äänestysprosentti oli 84 (GTT, viralliset vaalitulokset).

Presidentti Gamsahurdian tie Georgian luotsaamiseksi kohti itsenäisyyttä on kuitenkin ollut kivinen. Hän sai heti vastaansa äänekkään, mutta hajanaisen opposition, joka koostui aluksi sekä valtansa menettäneistä kommunisteista että itsenäisyyskysymykseen ja keskusvaltaan jyrkemmin suhtautuneista puolueista.

Neuvostoliiton johdon jyrkän kielteinen asenne Georgian itsenäisyyttä kohtaan on pitänyt yllä jatkuvaa hermosotaa, johon ovat kuuluneet myös paikalliset konfliktit joidenkin kansallisten vähemmistöjen asuttamilla alueilla.

2. Historiasta pontta itsenäisyysvaatimuksille

2.1. Suurvallasta osaksi Venäjän imperiumia

Kaukasia on monikansaista ja -kulttuurista aluetta. Alueen suuret kansat ovat georgialaiset, armenialaiset ja azerit. Lisäksi Kaukasiassa asuu lukui-

sia pienempiä kansoja. Georgian väestöstä georgialaiset muodostavat vain 70 %. Georgialaisille on tyypillistä paikallaanpysyvyys. Neuvostoliiton virallisten tilastojen mukaan he asuvat lähes kaikki (yli 96 %) Georgiassa (ks. myös *World Directory of Minorities*).

Missään virallisissa tilastoissa ei näy Turkissa asuva georgialaisvähemmistö. He asuvat mm. Karzin rauhassa 1921 Neuvostoliiton Turkille luovutetulla alueella (Gilbert 1979). Turkki-laisten mukaan he ovat jo sulautuneet turkkilaisiin. Tätä georgialaiset eivät usko, sillä Turkki on tunnetusti maa, joka ei tunnusta kansallisten vähemmistöjen olemassaoloa.

Georgialaisilla taas on voimakas kansallinen, sekä etnis pohjainen että maahansa kansan asuinalueena pohjautuva, identiteetti. He ovat ylpeitä historiastaan ja kulttuuristaan, joka on vanhempaa perua kuin venäläisten.

Georgiassa oli muinainen Kolhis, josta kreikkalaisen mytologian mukaan Jason ja argonautit varastivat Kultaisen Taljan kuninkaan tyttären Medean avustuksella. Kristinusko tuli Georgiaan jo 300-luvulla, ja Georgian kieltä kirjoitetaan omin, vanhaa perua olevin aakkosin. Kulttuurissa ja taiteissa on ollut voimakas sekä hellenistinen että arabialais-persialainen vaikutus.

Maan historian kultainen kausi oli 1000- ja 1100-luvuilla. Kuningas David onnistui yhdistämään eripuraiset ruhtinaskunnat ja teki Georgiasta monikansaisen ja -kulttuurisen suurvallan. Aikakauteen liittyi myös kulttuurin renessanssi. Georgialaisille legendaarisen kuningatar Tamaran aikana runoilija Shota Rustaveli kirjoitti kuuluisan, aatemaailmaltaan voimakkaan humanistisen eepin runoteoksensa ritarista panterintaljan alla. Kuningatar Tamaran kuolemaan v. 1212 päättyi Georgian suuruuden aika, ja se joutui mongolien ja myöhemmin ottomaanien hyökkäysten kohteeksi (Lordkipanidze 1987).

Suhde suureen pohjoiseen naapuriin on ollut ambivalentti. Ortodoksisristilliset georgialaiset turvautuivat usein ortodoksisen Venäjän apuun joutuessaan toistuvasti taistelemaan ympäröivien muslimien, persialaisten ja turkkilaisten, hyökkäyksiä vastaan. Georgian vapaaehtoinen antautuminen Venäjän suojelukseen ja liittäminen osaksi Venäjän imperiumia 1801 oli pitkän prosessin lopputulos (Riasanovsky 1978, 342).

Venäjän imperiumin osana Georgia menetti kaisen itsenäisyytensä. Sillä ei ollut samanlaista autonomista asemaa kuin vähän myöhemmin Venäjään liitettyllä Suomella. Venäläistämistoimenpiteet

herättivät ja pitivät Georgiassa yllä voimakasta kansallisuustunnetta (Deutscher 1978, jonka käyttämä lähde on G. Hatsapuridze, *Gruzija i Rossija v XIXom veke, Voprosy istori* 1946, 56).

2.2. Itsenäisyys ja Lenin

Venäjän vallankumouksen melskeessä Georgia, niin kuin Suomi, Puola ja Baltian maatkin, irtaantui Venäjältä. Georgian itsenäisyys kesti kuitenkin vain vuodesta 1918 vuoteen 1921. Vuosina 1917—1918 Georgia, Armenia ja Azerbaidzan muodostivat ns. Transkaukasian federaation, joka kuitenkin hajosi nopeasti keskinäisiin erimielisyyksiin. Federaation muodostaneet maat julistautuivat itsenäisiksi, Georgia 26. 5. 1918. Vuonna 1920 se liittyi Kansainliittoon, ja ympärysvallat tunnustivat sen itsenäisyyden. Neuvostoliitto tunnusti Georgian itsenäisyyden 9. 5. 1920.

Georgiassa oli helmikuuhun 1921 asti mensevikkihallitus, vaikka muu Kaukasia oli jo vähitellen siirtynyt neuvostovallan alaisuuteen. Turkkilaisten hyökkäysten heikentämä Armenia ja Azerbaidzan, jossa oli suuri venäläinen öljytyöläisten siirtokunta, liitettiin Neuvostoliittoon 1920 klasisin menetelmin: maat miehitetiin »vallankumousta tekevien» paikallisten bolsevikkien veljelliseksi avustamiseksi (Hosking 1985, 107).

Mutta Georgia oli vaikeampi pala. Miehitystä yritettiin jo tammikuussa 1921 huonoin tuloksin. Georgian hallitus erehtyi silloin toimeenpanemaan aseistariisun. Helmikuussa 1921 puna-armeijan joukot tunkeutuivat uudelleen Georgiaan ja ajoivat mensevikkihallituksen pakosalle. Deutscher väittää Stalinin ja Ordzonikidzen olleen operaation suunnittelijoita ja saaneen Leninin ja poliitbyroon taakseen kertomalla, että Tbilisissä oli puhjennut kommunistinen kansannousu ja puna-armeijan tehtävänä olisi kallistaa vaaka lopullisesti bolsevikkien hyväksi.

Deutscher väittää Leninin saatua myöhemmin uutta tietoa georgialaisilta hänen syyttäneen Stalinia siitä, että tämä oli pettänyt häntä antamalla vääriä tietoja Tbilisin tapahtumista (Deutscher 1978, 208). Ilmeisesti Leninin ja Stalinin erimielisyys on koskenut menetelmien laatua ja ajoitusta. Lenin olisi toivonut samanlaista menettelyä kuin Armeniassa ja Azerbaidzanissa (Hosking 1985, 107).

Oli miten oli, Lenin ei Georgialle koskaan ole ollut itsenäisyyden takaaja kuten Suomelle ja Baltian maille. Baltiassahan Leniniin vetoaminen on tukenut itsenäisyyspyrkimyksiä: Leninin voidaan

esittää antaneen itsenäisyyden, jonka Stalin myöhemmin riisti.

Georgialaisille Lenin oli petturi, joka ensin tunnusti Georgian itsenäisyyden, mutta sitten marsitti joukkonsa miehittämään maan. Kuvaavaa on, että Georgiasta poistettiin Leninin patsaat varsin pian Tbilisin verilöylyn jälkeen (1989). Baltian maissa ei ryhdytty tällaisiin toimiin ennen maiden itsenäistymistä.

2.3. Neuvostovallan aika

Neuvostovallan aikana Georgia oli ensin neuvostotasavalta, sitten vuosina 1922—36 osa Transkaukasian federaatiota ja myöhemmin jälleen erillinen neuvostotasavalta.

Kaukasian neuvostotasavaltojen rajoja muotoiltiin uuteen uskoon ja perustettiin erilaisia autonomisia alueita, Georgiaan kaksi autonomista tasavaltaa, Abhazia ja Adzara, sekä Etelä-Osetian autonominen alue. Kansainliiton tunnustamien rajojen mukaisesta Georgiasta luovutettiin alueita »vallankumouksellisemmille» Azerbaidžanille ja Venäjän federaatiolle. Esimerkiksi nykyisin Venäjän puolella sijaitseva Sotsin kaupunki kuului aiemmin Georgialle. Pieni pala luovutettiin myös Armenialle, joka ehti miehittää sen 1918 Transkaukasian liiton hajotessa.

Azerbaidžanille vuodesta 1923 kuuluneella georgialaisten asuttamalla Zakatalan alueella ovat jotkut ennustelleet vielä syntyvän samanlaisen konfliktin kuin Nagorno-Karabahissa. Historialliset taustat ja konfliktin ainekset olisivat samanlaiset (*Eastern Europe* . . . 1988).

Karsin rauhassa 1921 luovutettiin Turkille kotalaisen suuri alue Georgiasta.

Georgia yritti tavoitella itsenäisyyttä kansannousulla vuonna 1924. Se kukistettiin verisesti, ja valtaosa maan silloista aatelista likvidoitiin. 1930-luvulla maan älymystöön kohdistui laajoja puhdistuksia.

Vuonna 1956 syntyi jälleen voimakas kansannousu. Samana vuonna Hrushtsev oli paljastanut kansalle georgialaistenkin puolijumalana palvoman Stalinin hirmuteot. Kansannousun yhteydessä esitettiin myös itsenäisyysvaatimuksia. Kansannousu tukahdutettiin verisesti panssarein. Lännessä huomio oli samaan aikaan keskittynyt Unkarin kansannousuun, eikä Georgian tapahtumiin kiinnitetty erityistä huomiota (Niinimaa-Keppo 1989).

Neuvostoliitossa oli 1950- ja 60-lukujen vaihteessa stalinilaisen otteen höltyessä useita muita-

kin kansannousuja ja kapinoita (Ks. esim. Riasanovsky 1979, 613.).

Georgiassa on omaa kieltä ja kulttuuria puolustettu voimakkaasti. Maan pääkieli on georgia. Venäjän kielen aseman vahvistaminen on siellä aina koettu venäläistämisenä. Venäjän kieltä yritettiin vuonna 1978 saada pääkieleksi, mutta kansan voimakkaasta vastustuksesta hallitus joutui luopumaan aikeesta. Samoin kävi myös Armeniassa (Hosking 1985, 431; *World Directory of Minorities*, s. 160).

Venäjän kieleen identifioituu oppi neuvostokansojen lähentymisestä toisiinsa (*sblizenie*) ja jopa sulautumisesta (*slijanie*). Venäjän kielen aseman vahvistamispyrkimysten taustalla 1970-luvun lopulla oli se, että Neuvostoliitossa huomattiin, ettei tällaista kansojen lähentymistä toisiinsa ollut tapahtunut eikä venäjää osattukaan Neuvostoliiton kaikissa kolkissa (Hosking 1985, 431).

Venäjän kielen hallitseminen auttaa neuvostokansalaisen identifioitumista Neuvostovaltion sekä parantaa mahdollisuuksia koulutukseen ja työpaikkaan Neuvostoliiton alueella. Tässä mielessä liiton valtakielen aseman vahvistamista voi perustella jopa vähemmistökansojen aseman parantamisella. Kääntöpuolena on pienten kansojen venäläistyminen ja hajoaminen eri puolille Neuvostoliittoa.

Uusimpien, vuoden 1989 väestölaskentaan perustuvien tietojen mukaan georgialaisista vain vajaa 32 % ilmoittaa itse hallitsevansa hyvin venäjää. Luvut ovat samaa luokkaa kuin Baltian maissa (*Vestnik statistiki* 1991). Tilastoja käytettäessä on muistettava, että itse ilmoitetut arviot eivät vielä osoita todellista kielitaitoa.

Georgiassa myös kommunistipuolue ainakin keskuksen näkökulmasta katsoen ajoi omaa »kansallismielistä» linjaa. Parikymmentä vuotta Georgiaa puoluejohtajana hallinnut V.P. Mzavanadze kuului niihin puoluejohtajiin, jotka pyrkivät siirtämään valtaa NKP:ltä paikallistasolle. Hän esiintyi myös georgian kielen ja kulttuurin suojeelijana ja kannatti Georgian talouden mahdollisimman pitkälle menevää itsenäisyyttä (Hosking 1985, 429). Moskovassa Georgian puolue tunnettiin Mzavanadzen gruusialaisena mafiana.

Vuonna 1972 Georgian puoluejohtajaksi valittiin Eduard Shevardnadze. Ensi töikseen hän pidätytti edeltäjänsä Mzavanadzen vaimon syytettynä lahjusten vastaanottamisesta Lazishvilin veljeksiltä. Nämä omistivat laajan maanalaisten, Neuvostoliitossa vaikeasti saatavia tavaroita tuottavien tehtaiden verkoston. Heidän sanottiin olleen

niin vaikutusvaltaisia, että he pystyivät vaikuttamaan puolueen johtohenkilöiden valintoihin. Shevardnadze kuitenkin vangitutti heidät osana laajaa korruption vastaista kampanjaa.

Syvään juurtunutta epävirallista taloutta hän ei kuitenkaan onnistunut kitkemään pois. Hänen valintaansa puoluejohtajaksi seurasi väkivallan aalto, johon liittyi myös Tbilisin oopperatalon palaminen 1973 ja pommi-isku ministerineuvoston rakennuksen edessä 1976 (Hosking 1985, 386).

Shevardnadze osoittautui kovaotteiseksi johtajaksi, joka ei vähästä hätkähtänyt. Georgiassa hänet kuvaillaan yleensä tyypilliseksi KGB:n kautta puolueen johtoon nousseeksi pyrkyriksi. Se, ettei hän ole Georgiassa suosittu, johtuu myös hänen voimakkaammasta identifioitumisestaan Neuvostoliittoon kuin Georgiaan.

3. Gamsahurdia ja Tbilisin kulttuurieliitin hajaannus

Zviad Gamsahurdian vaalimenestys vuoden 1991 presidentinvaalissa perustui siihen, että hän oli tunnettu toisinajattelija. Näin ollen hän edusti äänestäjille todellista vaihtoehtoa kommunistivallalle. Hänen johtamansa koalition suosio perustui paljolti hänen henkilökohtaiselle suosiolleen. Hän osasi käyttää hyväksi tilaisuutensa ja pääsi maan johtoon kommunistipuolueen järjestämissä vaaleissa hetkellä, jolloin useat muut oppositiojohtajat vielä boikotoivat »neuvostovaaleja.»

Zviad Gamsahurdian suosio perustuu paljolti siihen, että hän on ikänsä taistellut georgian kielen ja kulttuurin puolesta. Se on perintöä jo perhepiiristä. Hänen isänsä, kirjailija Konstantine Gamsahurdia kirjoitti mm. vetoamuksen Leninille vuonna 1921 Georgian itsenäisyyden puolesta, istui myöhemmin Solovetskin vankileirillä, mutta eli loppuelämänsä kotimaassaan runsaasti julkaistuna ja arvostettuna kirjailijana (Adrian 1991). Zviad sai laajan sivistyksen, päätyi kielitieteilijäksi ja tunnetuksi toisinajattelijaksi.

Ensimmäisen kerran Zviad Gamsahurdia (s. 1939) istui vankilassa jo 1956. Vuonna 1978, jolloin oli laajoja mielenosoituksia georgian kielen säilyttämiseksi maan pääkielenä, hän sai kolmen vuoden vankeustuomion neuvostovastaisesta agitaatiosta ja propagandasta. Hän oli perustanut Kultainen Talja -nimisen lehden, joka julkaisi sensuroitua georgiankielistä kirjallisuutta. Lisäksi hän oli perustanut Georgian Sanansaattaja -nimisen lehden, joka raportoi ihmisoikeuksien loukkauk-

sista Georgiassa ja georgialaisen älymystön ponisteluista kulttuurinsa puolustamiseksi.

Gamsahurdia oli mukana myös maassa toimivassa ihmisoikeusryhmässä, joka vuodesta 1974 piti kirjaa Shevardnadzen kauden laittomuuksista, kuten kidutuksista vankiloissa (Hosking 1985, 436).

Viimeisimmän kerran Gamsahurdia oli pidätettynä ja KGB:n pahoinpitelemänä vuoden 1989 huhtikuusta syyskuuhun (GTT).

Syksyllä 1990 hän oli jo parlamentin puhemies. Hänestä tuli georgialaisten kansallissankari, jonka toivottiin luotsaavan maan itsenäisyyteen. Neuvosto-Kremlille hän oli yhtä vastenmielinen kuin Lietuan Landsbergis. Hänet leimattiin kansalliskiihkoilijaksi. Moskovassa ei pidetty siitä, että Neuvostoliiton alueelle, Venäjän reunalle, valittiin oikeistolainen hallitus ja presidentti. Kremlin johdon sekä myös Venäjän ns. uudistusmielisten entisten kommunistien suhtautuminen on nähtävä tätä taustaa vasten.

Voidaan myös olettaa, että Gamsahurdian maineella ja hänen suhteillaan entisen Neuvostoliiton ulkoministeriin ja ns. demokraattien keulahahmoon Eduard Shevardnadzeen on jotain tekemistä keskenään. Ennen vaalivoittojaan Gamsahurdia ainakin ilmoitti päävastustajakseen Shevardnadzen ja itsensä tämän päävastustajaksi (*Helsingin Sanomat* 14. 4. 1990).

Huolimatta suuresta vaalivoitostaan Gamsahurdia ei ole pystynyt pitämään kansaa yhtenäisenä. Syitä löytyy useampia. Gamsahurdian kannattajia yhdisti pikemminkin halu päästä irti vanhasta valasta kuin yksimielisyys uuden politiikan linjasta. Hän sai heti vastaansa jyrkän opposition, joka ei hyväksynyt vaaleihin osallistumista ennen kuin itsenäisessä Georgiassa. Jyrkkä oppositio jäi siivuun, kun Gamsahurdia voitti vaalit ja kommunistit menettivät valtansa.

Vallanvaihdon jälkeen monet menettivät asemansa. Kremlin asettama taloussaarto on kiristänyt hermoja. Osa oppositiosta on kannattanut tiukempaa asennetta keskusvaltaan. Osa on arvostellut Gamsahurdian linjaa liian kovaksi.

Neuvostoliiton lehdistössä aloitettiin heti parauskampanja Gamsahurdiaa vastaan, ja hänen hallituksensa kaatumista ennusteltiin heti alusta lähtien (esim. Mikadze 1991; Urigasvili 1991). Esimerkiksi presidentin immuniteettia koskevan lain tarkoituksiksi esitettiin kaikenlaisen arvostelun hiljentäminen ja mahdollisuus tuomita arvostelijat lain nojalla (Andreev 1991).

Artikkelien kirjoittajat ovat joko Gamsahurdian

georgialaisia vastustajia tai venäläisiä lehtimiehiä, jotka saavat tietonsa Georgian oppositiovoimilta. Gamsahurdia reagoi arvosteluun koettamalla hiljentää sitä. Moskovan television lähetykset suljettiin joksikin aikaa, ja venäläisten lehtien tilaaminen estettiin. Georgian oma televisio on lähettänyt hallitukselle uskollista ohjelmaa ja taivaskanavia. Gamsahurdian vastustajat ovat arvostelleet sananvapauden rajoittamista.

Demokraattinen järjestelmä on pitkäaikaiseen totalitarismiin tottuneessa entisessä Neuvostoliitossa vielä vieras järjestelmä, joka ei ala toimia taikaiskusta tai presidentin ukaasista. Demokratia on vaikea järjestelmä, joka totuttelun lisäksi vaatii tiettyjen pelisääntöjen hyväksymistä. Nämä pelisäännöt eivät vielä ole selvät.

Maan perustuslaista ei vielä ole yksimielisyyttä. Gamsahurdia on kannattanut voimakasta presidentinvaltaa ja toiminut sen mukaisesti. Hän haluaisi ottaa mallia Ranskan valtiosäännöstä. Tosin hänen kerrotaan olevan kiinnostunut myös monarkistisesta järjestelmästä. Georgiaa ennen Venäjään liittämistä hallinnut siniverisenä pysytellyt Bagrationi-suku olisi tiettävästi kutsuttaessa valmis palaamaan.

Jotkut taas, kuten pääministerin tehtävistä eronnut oppositiojohtaja Tengiz Sigua, antaisivat presidentille lähinnä seremoniallisen aseman ja parlamentaarisessa kontrollissa olevalle pääministerille ratkaisevan roolin.

Lainsäädäntö on käymistilassa. Uusia lakeja tulee jatkuvasti, ja niitä täsmentämään, korjaamaan tai korvaamaan taas uusia. Soveltaminen ei aina ole selvää.

Neuvostoliiton lakien asema on kiistanalainen. Jotkut katsovat, ettei niitä tule lainkaan soveltaa. Toiset taas ovat valmiit hakemaan niistä johtoa silloin, kun omaa lainsäädäntöä ei ole. Lukuisista julistuksista huolimatta entiset neuvostotasavalat joutuvat edelleenkin turvautumaan yleisliittolaiseen lainsäädäntöön oman puuttuessa tai ollessa heikompiensa.

Käsitykset demokratiasta ovat varsin hataria. Yleinen käsitys vaikuttaa olevan se, että jokainen saa sanoa ja tehdä mitä haluaa. Se on pitkän, pakollisen vaitiolon seuraus.

Oman vaarallisen lisänsä ongelmaan tuo neuvostoarmeijan hajoaminen. Neuvostoarmeija on ollut maassa jatkuvasti läsnä, vaikkakin matalalla profiililla. Loppusyksystä sen asearsenaali kansallistettiin, mutta aseet on käytännössä ostettava niitä hallussaan pitäviltä neuvostoupeseereilta, jotka varautuvat epävarmaan tulevaisuuteensa käärimäl-

lä rahat omiin taskuihinsa. Georgian hallitus on vain yksi asiakkaista.

Aseen ostaminen tai vuokraaminen neuvostosotilailta on jo pitkään ollut mahdollista. Etelä-Ossetiassa se onkin ollut joillekin neuvostosotilaille tuottoisaa liiketoimintaa.

Georgiassa toimii useita aseellisia ryhmittymiä, joita on alunperin perustettu itsenäisyyden hankkimista varten. Osa niistä oli alkuun Gamsahurdian puolella, mutta useimmat ovat tuskastuneet hänen »liian pehmeään linjaansa».

Hallituksen toiminta ei ole ollut erityisen linjakasta. Gamsahurdiaa tukenut ryhmittymä oli alunperinkin hyvin hajanainen. Gamsahurdialla on ollut vaikeuksia henkilövalinnoissa. Siitä kertovat lukuisat ministerien vaihdokset. Pahin takaisku oli pääministeri Siguan ero. Hänen kerrotaan vaatineen neljän ministerin erottamista epäpätevyyden vuoksi ja eronneen itse, kun Gamsahurdia ei tähän suostunut (*Nemo Burchuladze* 2. 10. 1991). Henkilösuhteet ovat myös usein tulehtuneet. Siihenkin vaikuttaa pelisääntöjen epäselvyys. Konflikteja syntyy, kun vallankäytön rajat ovat epäselvät. Monet ovat viitanneet myös Gamsahurdian henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten epäluuloisuuteen ja autoritaarisuuteen.

Vaikka hallituksessa on haparointia kokemattomuuden vuoksi, toimii virkamieskoneisto samoin kuin ennenkin. Kokemus ja jatkuvuus on silloin turvattu, mutta moninkertaista hallintoa ja byrokraatia tulisi karsia. Se taas johtaisi tyytymättömyyteen virkamieskunnassa.

Lisähuolia tuovat taloudelliset vaikeudet, joita taloussaarto ei mitenkään helpota. Georgia on muiden entisten neuvostotasavaltojen tapaan konkurssin partaalla. Gamsahurdiaa on arvosteltu myös siitä, ettei hän uskalla tehdä vaikeita taloutta uudistavia päätöksiä, vaikka kuitenkin on uskaltanut panna taloussuhteet panoksiksi kovassa pelissä Kremliä vastaan.

Neuvostoliiton epäonnistunut vallankaappausyritys käynnisti tapahtumasarjan, joka ensin johti väkivaltaisiin yhteenottoihin, minkä jälkeen tilanne on kehittynyt sisällissodan kaltaiseksi.

Gamsahurdia siirsi viime talvena perustetun kaartin sisäministeriön alaisuuteen miliisin yhteyteen vastoin kaartinjohtaja Tengiz Kitovanin tahtoa. Kitovani erosi tehtävästään 6. 9. 1991 vieden mukanaan mahdollisesti kaksi tuhatta kaartilaisita.

Oppositio oli alkanut liikehtiä levottomasti 2. 9. 1991 tapahtuneen mielenosoituksen hajoittamisen jälkeen. Oppositio valtasi Tbilisin televisio-

keskuksen ja suojautui asein. Sinne siirtyivät myös pääministeri Sigua ja Kitovani kaartilaisineen. Mutta Gamsahurdia onnistui väsyttämään oppositioita. Hän ei suostunut neuvottelemaan, mutta ei myöskään pyrkinyt valtaamaan TV-keskusta, sillä sen valtaaminen olisi johtanut veriseen yhteenottoon.

Tammikuussa 1992 Gamsahurdiaa vastustavat Tengiz Kitovanin johtamat kaartilaiset sekä muut sotilaalliset ryhmittymät piirittivät ja tulittivat Georgian parlamenttitaloa, johon Gamsahurdia esikuntineen oli linnoittautunut. Kahden viikon piirityksen jälkeen Gamsahurdia pakeni maasta ja on sen jälkeen maan alta käynnistänyt vallan kaappaneen sotilasneuvoston vastaisen toiminnan.

Georgian nykyinen konflikti ei perustu etnisiin ristiriitoihin. Konflikti on ennen muuta georgialaisen kulttuurieliitin sisäinen kiista, jossa ongelmana ovat pikemmin politiikan menettelytavat kuin tavoitteet. Sekä Gamsahurdia että hänet syrjäyttänyt sotilasneuvosto haluavat länsimaiden tunnustavan Georgian itsenäisyyden. Kumpikin osapuoli haluaa rakentaa markkinatalouden, yksityistää tuotantovälineet ja houkutellessa maahan ulkomaista pääomaa.

Gamsahurdia epäonnistui tehtävässään. Hän ehkä onnistui yhdistämään kansan, mutta ei pääkaupungin kulttuurieliittiä, jonka hän omalla poliittisella taitamattomuudellaan nostatti itseään vastaan.

Kevättalvella 1992 on vielä täysin epävarmaa, tuleeko tilanne rauhoittumaan. Palaako Gamsahurdia valtaan? Nouseeko valtaan joku muu? Vai ajautuuko maa todelliseen sisällissotaan? Joka tapauksessa Georgia on ajautunut suurempaan poliittiseen kaaokseen kuin ehkä mikään muu luhistuneesta Neuvostoliitosta irtautunut tasavalta.

4. Kansallisuuskysymykset

Georgian viisimiljoonaisesta väestöstä georgialaisia on 70 %, venäläisiä on 6 %, armenialaisia 8 % ja azereita 6 %. Osseetteja on n. 164 000 eli n. 3 % väestöstä (*Demograficeskij* . . . 1991). Noin 58 000 heistä asuu Shida Kartlissa eli Shamadshablossa, entisellä Etelä-Ossetian autonomisella alueella, loput ympäri Georgiaa (Lähde: Georgian parlamentin kulttuuriasiain päällikkö Maia Tomadze). Abhaseja eli absualaisia on 95 000. He asuvat enimmäkseen Abhasian autonomisessa tasavallassa, jonka väestöstä he muodostavat vajaat 20 %.

Juutalaisia on tilastojen mukaan n. 28 000 (*Demograficeskij* . . . 1991). Georgiassa kuulee usein sanottavan, ettei heillä kansan keskuudessa ole koskaan ollut Neuvostoliitossa muutoin niin yleisiä antisemitismisiä. Siihen on saattanut vaikuttaa myös juutalaisten suhteellisen pieni määrä.

Abhasit eli absualaiset ovat indoeurooppalainen kansa. Uskonnoiltaan he ovat sunnimuslimeja. Etelässä Turkin rajalla sijaitsevan Adzaran autonomisen tasavallan asukkaat, jotka ovat kansallisuudeltaan azereja, kurdeja ja georgialaisia, ovat enimmäkseen shia-muslimeja. Shia-muslimeja ovat myös iranilais-dagestanilainen kansa osseetit, joka asuu enimmäkseen Venäjän puolella, nykyisen Pohjois-Ossetian alueella. Osseettien lukumäärä on yhteensä 570 000, joista n. 164 000 asuu Georgiassa (*World Directory of Minorities* s. 161—162 ja 166—167) ja 58 000 entisen Etelä-Ossetian alueella, missä he muodostavat alueen väestöstä 70 %.

Monikansalliselle Georgialle on tuottanut ongelmia Stalinin Etelä-Georgiasta karkottama turkkilaisperäinen kansa meskeetit. He ovat karkotuspaikassaan Uzbekistanissa joutuneet kokemaan julmia vainoja ja haluaisivat palata kotiseuduilleen. Georgia vastustaa heidän paluutaan, koska alue on nykyisin armenialaisten asuttama. Turkkilaisperäisten shia-muslimien paluu synnyttäisi Georgiaan uuden konfliktin.

4.1. Abhasian kysymys

Abhasien ja georgialaisten välit ovat toisinaan olleet hyvinkin kireät. Abhasialaisten irtautumishalu on Georgiassa kuitattu sillä, että Abhasia on jo varhaisesta historiasta kuulunut Länsi-Georgiaan.

Abhasien äkkiä herännyttä kansallistunutta georgialaiset ovat epäilleet lietsottavan Moskovasta tarkoituksena tuhota Georgian itsenäistymispyrkimykset. Abhasiassa ei mikään etninen tai poliittinen ryhmittymä ole selvästi johdossa, mutta kommunisteilla säilyi voimakas ote aina elokuun vallankaappausyrityksen epäonnistumiseen asti.

Georgialaisten mielestä Abhasian autonominen tasavalta on venäläistetty ja absualaiset, joita Abhasiassa on enää enintään 17 % väestöstä (*World Directory of Minorities*, s. 161), puhuvat jo lähes pääkielenään venäjää. Georgiaa he eivät enää hallitse.

Nyt absualaisille, kuten kaikille Georgian vähemmistöille, on asetettu uusi vaatimus, georgian kielen hallitseminen.

Poliittinen tilanne Abhasian ja Georgian välillä on ollut toisinaan hyvinkin tulehtunut. Kun Georgian tasavalta boikotoi Neuvostoliiton yleisiä referendumia, Abhasian johto liputti liittosopimuksen puolesta. Abhasian autonominen tasavalta osallistui Gorbatschovin referendumiin. Virallinen äänestysprosentti oli 52 %, joista 98 % kannatti pysymistä Neuvostoliitossa (*Ob itogah* . . . *Izvestija* 27. 3. 1991).

Tilanne Georgian ja Abhasian parlamenttien välillä oli kireä vielä viime kesäkuun alussa. Abhasian parlamentin istunnossa, jota sisäministeriön aseistetut joukot vartioivat rakennuksen ulkopuolella, päätettiin pitää uudet parlamenttivaalit syyskuun 22. päivänä. Uusi vaalilaki päätettiin saada aikaan sitä ennen. Kireä tilanne on sen jälkeen lauennut. Autonomisessa tasavallassa on oma perustuslaki, omat elimet, joilla on itsenäistä päätösvaltaa ja joita on kuultava, kun tasavalta päättää autonomisen tasavallan asioista (NL:n perustuslaki 82 §).

Georgia haluaisi muodostaa uudenlaisen hallinnon nyt, kun se ei enää ole osa Neuvostoliittoa. Mutta autonomioiden oman mielipiteen kuulematta jättäminen johtaisi väistämättä uusiin konflikteihin. Georgian hallitus taipui hyväksymään Abhasiaan vaalilain, joka takaa absualaiselle 17 %:n vähemmistölle lähes 40 %:n vähemmistökiintiön Abhasian parlamentissa.

4.2. Etelä-Ossetian kysymys

Etelä-Ossetian kriisi puhkesi, kun autonomisen alueen silloinen kommunistinen johto julisti Etelä-Ossetian itsenäiseksi tasavallaksi. Taustalla oli se, ettei osseettien kansallismielisillä puolueilla ollut mahdollisuutta osallistua Georgian parlamenttivaaleihin syksyllä 1990. Vielä kommunistivallan aikana pidettyihin monipuoluevaaleihin eivät saaneet osallistua puolueet, jotka toimivat vain osassa Georgiaa. Myös vaatimusta georgian kielen hallitsemisesta vastustettiin (Fuller 1991b).

Kun itsenäisyystavoite huomattiin epärealistiseksi, se muutettiin vaatimukseksi saada yhdistyä Pohjois-Ossetian autonomisen tasavallan kanssa. Pohjois-Ossetia kuuluu Venäjän federaatioon.

Georgian parlamentti vastasi itsenäisyysjulistukseen lakkauttamalla Etelä-Ossetian autonomian joulukuussa 1990. Georgialaiset pitävät Etelä-Ossetian aluetta Georgiaan kuuluvana maakuntana. Kirjeessään Pohjois-Ossetian korkeimman neuvoston puheenjohtajalle Gamsahurdia perusteli Etelä-Ossetian autonomian lakkauttamista sillä,

että autonomia on perustettu neuvostovallan aikana historiallisesti georgialaiselle alueelle. Osseettien perinteinen asuma-alue Ossetia on nykyisen Pohjois-Ossetian alue. (GTT).

Osseetit itse taas ovat sitä mieltä, että alue nimetään historiallisesti on heidän asuinalueitaan (Fuller 1991b). Pohjois-Ossetian korkein neuvosto on vastikään vaatinut Etelä-Ossetian liittämistä Pohjois-Ossetiaan.

Mahdollisuudet rauhanomaisen ratkaisun aikaansaamiseen vähenivät entisestään, kun presidentti Gamsahurdia pidätytti 18. 2. 1991 Tbilisiin neuvotteluihin kutsumansa osseettien korkeimman neuvoston jäsenen Gorez Kulumbegovin. Pidätys johti siihen, ettei Etelä-Ossetiassa enää ollut ketään, jonka kanssa olisi voinut neuvotella. Kulumbegovia vastaan oli ennen Tbilisin vallankaappausta menossa oikeudenkäynti, jossa häntä syytettiin osallisuudesta murhiin ja tappoihin Etelä-Ossetiassa.

Niin ikään syyskuusta asti vankilassa istunut nykyisen vallan kaapanneen sotilasneuvoston jäsen professori Ioseliani arvosteli Gamsahurdiaa halvasta populismista Etelä-Ossetian kysymyksessä. Ioselianin mielestä neuvottelut olisivat voineet onnistua joulukuussa 1990, jos Gamsahurdia olisi suostunut vetämään Georgian miliisin joukot pois Etelä-Ossetiasta neuvottelujen ajaksi (Sokolov 1991). Dzaba Ioseliani on sotilaallisen »Mhedrioni»-järjestön johtaja ja hyvissä väleissä osseettien kanssa. Ilmeisesti Ioselianin myötävaikutuksella myös Kulumbegov vapautettiin vankilasta vallankaappauksen yhteydessä.

Tilanne on ajautunut niin pitkälle, että Kulumbegovin vapauttaminen tuskin osseettikapinallisille merkitsee muuta kuin Tbilisin tilapäistä heikentymistä. Levottomuudet pääkaupungissa ovat aktivoineet osseettien aseellista toimintaa. Georgian kaotista tilannetta kuvaa hyvin Vaza Adamian toiminta. Hallituksen ja opposition lokakuisen yhteenoton jälkeen hän lähti joukkoineen Etelä-Ossetiaan »rankaisemaan» osseetteja hallituksen voimatta häntä estää. Samainen Adamia ilmeisesti ratkaisi vallankaappauksen onnistumisen palamalla hyvin aseistautuneen ryhmänsä kanssa Tbilisiin opposition puolelle.

Georgia tuskin luopuu Etelä-Ossetiasta, vaikka alue on köyhä ja vailla luonnonvaroja. Sillä on suuri psykologinen merkitys uudelle itsenäiselle valtiolle, jonka alue on tämän vuosisadan aikana jatkuvasti pienentynyt. Tilanne näyttää vain pahoinevan Tbilisin levottomuuksien myötä ja kun Poh-

jois-Ossetiakin on alkanut vaatia aluetta itselleen. Sisäministeriön joukkojen poistuminen alueelta johtanee kuitenkin Georgian vallan vakiintumiseen. Georgian miliisi ottaa silloin alueen haltuunsa. Mutta osseettien aseellinen vastarinta saattaa jatkua vielä pitkään.

5. Itsenäisyysyritykset ja keskusvalta

Itsenäistyminen on ollut Georgian ensisijainen tavoite syksyn 1990 parlamenttivaaleista lähtien. Jo vaalitaistelu käytiin siten, että äänestäjien oletettiin antavan äänensä sen mukaan, kenellä katsoivat olevan parhaat edellytykset hankkia maalle itsenäisyys. Myös kommunistit kampanjoivat itsenäisyyden puolesta. Heidän uskottavuutensa oli kuitenkin kärsinyt kolauksen Tbilisin verilöylyn vuoksi.

Itsenäisyysjulistuksen antamista nopeutti Gorbatschovin ajama liitosopimusreferendum (31. 3. 1990). Kysymys siitä, haluttiinko Neuvostoliitto suvereenien valtioiden liitoksi, oli äärimmäisen epäselvä. Vaihtoehdoksi Gorbatschov tarjosi vain entisen mallin säilyttämistä.

Georgia ja muut Kisinjovin kuutoset (Baltian maat, Armenia ja Moldova) kieltäytyivät Neuvostoliiton kansanäänestyksestä ja järjestivät sen sijaan omat kansanäänestyksensä. Tarkoitus oli näyttää Gorbatschoville, että kansa haluaa itsenäisyyttä eikä liittovaltiota. Näyttö oli erittäin selvä. Georgiassa 89 % äänestäjistä (äänestysprosentti 93) kannatti vuonna 1921 menetetyt itsenäisyyden palauttamista. Myös tässä kansanäänestyksessä pelattiin sanamuodolla. Neuvostojohdolle ja koko maailmalle haluttiin näyttää, että kansa katsoo olevansa miehitetty.

Kansanäänestyksen tulos oli jopa selvempi kuin parlamentti oli osannut odottaa. Niinpä se katsoi olevansa velvollinen antamaan julistuksen itsenäisyyden palauttamisesta. Se annettiin 9. 4. 1991, symbolisesti Tbilisin verilöylyn vuosipäivänä. Siitä lähtien hallitus omaksui politiikaksi keskusvaltaa kohtaan »tottelemattomuuden miehittäjää vastaan». Kreml vastasi itsenäisyysjulistukseen taoussaarrolla.

Itsenäisyyden palauttaminen on sama linja kuin mitä Baltian maat ajoivat. Ero Baltian maihin on vain se, että Georgian miehitys on jatkunut jo 70 vuoden ajan. Itsenäisyyden saaminen on ollut Georgialle vaikeampaa paitsi siksi, että se on ollut Neuvostoliitossa mukana lähes alusta asti, myös siksi, että Georgian irtautuminen Neuvostoliitosta olisi merkinnyt lähtölaukausta myös Venäjän fe-

deraation hajoamiselle. Venäjän federaation alueella asuvat pienet pohjoiskaukasialaiset kansat olisivat saaneet siitä lisäpontta omille itsenäisyysvaatimuksilleen. Neuvostoliiton luhistuttua myös Venäjän federaatio on alkanut natista liitoksissaan. Samalla Georgian itsenäisyyden tunnustamisen suurimmaksi esteeksi näyttää tulleen maan sisäinen epävakaa tilanne.

Neuvottelut Neuvostoliiton kanssa Georgian itsenäistymisestä eivät ottaneet tuulta, sillä Georgialle on kelvannut vain täysi itsenäisyys ja Kremlin vain liittosopimuksen allekirjoittaminen. Keskusvallalla oli hallussaan vielä elokuun vallankaappausyritykseen asti pelätty KGB ja armeija.

Lopulta keskusvalta oli se, joka uuvutustaistelussa tuhoutui. Liittovaltio hajosi lopulta suurempien tasavaltojen Venäjän ja Ukrainan toimesta.

Georgia on edennyt omalla linjallaan vääjäämättä kohti itsenäisyyttä. Se on valmistellut irrottautumista liitosta tasavallan sisällä ilman, että keskusvalta on mitenkään siihen pystynyt puuttumaan. Organisatorisesti irrottautuminen on ollut jopa nopeampaa kuin Baltian maissa. Hyvä esimerkki on tuomioistuinelaitos, jossa valitusmahdollisuus Moskovaan on katkaistu.

Kevästä 1991 lähtien yritysten sekä yritysten ja valtion välisiä taloudellisia riitajuttuja käsittelevästä arbitraatiotuomioistuimesta Tbilisissä ei enää voinut tehdä valitusta Moskovaan. Saman katon alle oli perustettu oma valitusasteena toimiva tuomioistuin. Näin eliminoitiin moskovalaisen korkeimman oikeusasteen mahdollisuus estää Georgian parlamentin lainsäädännön toteuttamista käytännössä.

Tänä syksynä on Neuvostoliiton arbitraatiotuomioistuin lakkautettu ja yhdistetty Venäjän vastaavaan. Tämän syksyn aikana Neuvostoliittoa alettiin purkaa myös ylätasolta, kun aiemmin hajoaminen on ollut tasavaltojen sisällään tekemää myyräntöytää.

Irrottautumiseen tähtäävät toimenpiteet ovat Georgiassa edistyneet hyvin, mutta niiden jalkoihin on jäänyt monia muita, erityisesti talouden uudistustarpeita, joista ei ole ollut yhtä helppoa löytää yhtenäistä linjaa.

Eräs esimerkki on omaisuuden yksityistäminen, jota koskevaa lainsäädäntöä oppositio on hallitukselta äänekkäästi vaatinut. Asiaa on ilmeisesti pidetty toissijaisena itsenäistymisen valmisteluun nähden, ja sen ratkaisemista on siirretty. Kyseessä on uudistus, jonka tekotapa ja vaikutukset pitäisi tarkkaan harkita. Mitä valtion omaisuudesta yksityistetään, ja yksityistetäänkö se niille, joilla

on varaa ostaa, vai pitäisikö jotain privatisoida nimellisestä arvosta? Syksyllä 1991 asiasta on hätäisesti saatu aikaan laki.

Yksityistämisestä käyty keskustelu osoittaa, miten valtava tehtävä Gamsahurdian hallitukselle oli asetettu. Odotukset uudistuksista ovat suuret, ja uudistukset pitäisi tehdä mahdollisimman nopeasti. Kaikkea ei varmasti ole aikaa harkita tarpeeksi kauan. Se voi johtaa pahoihin erehdyksiin.

Privatisointivaatimusten taustalla on myös se, että omistus on Georgiassa kasautunut tasavallan haltuun, siis yhä enemmän hallituksen käsiin. Kommunistisen puolueen kiinteä omaisuus otettiin tasavallan haltuun jo heti vallan vaihtumisen jälkeen. Kiinteistöjen hinnoista käytiin neuvotteluja NKP:n kanssa. Kiinteistöjen haltuunottoa ei mitenkään estetty. Kommunistinen puolue ei esimerkiksi pyytänyt sisäministeriön joukkoja suojelemaan omaisuuttaan kuten Baltian maissa. Hintakysymys ratkesi näppärästi Moskovan vallankaappausyrityksen jälkeen. Kommunistinen puolue kiellettiin kuten muullakin Neuvostoliitossa, ja sen omaisuus konfiskoitiin tasavallan haltuun.

Alkuvuodesta 1991 perustettiin kansalliskaarti. Kaartin vahvuus lasketaan tuhansissa, ja se repesi kahteen leiriin kaartin johtajan siirtyessä opposition puolelle. Nyt Georgia on perustamassa omaa armeijaa. Varusteet oli tarkoitus hankkia kansallistamalla alueella olevan neuvostoarmeijan asearsenaali.

Lähes aseettoman hallituksen suvereniteetin tasoa kuvaa hyvin se, että sen on muiden ostajien kanssa kilpailien ostettava aseet neuvostoarmeijan upseereilta. Ydinaseita ei Georgiassa ole valmistettu. Georgia on toiminut aktiivisesti ydinsulkusopimuksen voimaansaattamiseksi koko Taka-Kaukasian alueella. Aktiivisuuteen on vaikuttanut Yhdysvaltojen pelko ydinaseiden hajoamisesta useisiin käsiin, mikä on ollut yhtenä synnä sen varovaiseen asenteeseen neuvostotasavaltojen itsenäistymistä kohtaan.

Toinen syy, miksi Yhdysvallat ja monet muut läntiset teollisuusmaat ovat suhtautuneet epäluuloisesti Neuvostoliiton hajoamiseen, on niiden Neuvostoliitolle myöntämät luotot. Kun Neuvostoliitto on luhistunut, kuka vastaa sen länneistä otamien luottojen hoitamisesta? Ei ole oikein vaatia kaikkia tasavaltoja maksumiehiksi luotoille, joista ne eivät edes ole hyötyneet.

Georgialle kamppailu itsenäisyydestä on ollut raskasta. Se ei onnistunut puristamaan itsenäisyystunnustusta neuvostojohdolta, mutta saa sen lopulta, kun Neuvostoliitto on lakannut olemasta.

6. Yhteenveto

Georgiassa näkyvät lähes kaikki Neuvostoliiton luhistumisen lieveilmiöt. Neuvostoliiton luhistumisen seurauksena vanha yhteiskuntajärjestelmä on luhistunut myös entisissä neuvostotasavalloissa. Uusi järjestelmä on vasta muotoutumassa. Maata repivät sisäiset ristiriidat. Imperiumin valta sekä siihen perustuva kuri ja järjestys on murentunut. Ylimenokautteen kuuluu epävakaisuus ja taistelu vallasta. Poliittinen epävarmuus ruokkii taloudellisia vaikeuksia ja päinvastoin. Georgianla on lisäksi omat konfliktinsa etnisten vähemmistöjensä kanssa, mutta vuonna 1992 ne näyttävät ainakin toistaiseksi jääneen taka-alalle, kun georgialaisten väliset erimielisyydet ovat johtaneet vallankaappaukseen, vaaleilla valitun presidentin syrjäyttämiseen ja aseelliseen välien selvittelyyn.

Poliittinen kaaos on keväällä 1992 Georgianla suurempi kuin ehkä missään muussa luhistuneesta Neuvostoliitosta irtaantuneesta tasavallassa. Tätä kuvaa mm. se, että Suomi on tunnustanut kaikkien muiden entisten neuvostotasavaltojen itsenäisyyden. Georgian kohdalla Suomen hallitus on päättänyt odottaa olojen vakaantumista, ja Venäjän kohdalla taas Suomen hallitus päätyi ratkaisuun, jonka mukaan tunnustusta ei tarvita, koska Venäjä voidaan katsoa Neuvostoliiton seuraajaksi.

Gamsahurdia luotti ilmeisesti liikaa suureen vaalivoittoonsa. Hänen olisi pitänyt pystyä vakiinnuttamaan valtansa demokraattisin keinoin ja toimia diplomaattisemmin. Gamsahurdian kannatus on ilmeisesti edelleenkin suuri. Häntä vastustavan opposition kannatus keskittyy pääkaupunkiin ja älymystöpiireihin.

Vallankaappauksen jälkeen ongelmia ei ole helppo ratkaista. Koska Gamsahurdia valittiin presidentiksi valtavalla äänivyöryllä, valtaa pitävällä sotilasneuvostolla on selvä legitimitettiongelma. Olojen vakaannuttamiseksi maahan on saatava hallitus, joka nauttii laajaa kansansuosiota. Se ei välttämättä onnistu sotilasneuvoston lupaamien uusien vaalien avulla. Poliittinen kenttä on hyvin hajanainen, eikä olisi mahdotonta sekään, että jokin militarisoitunut ryhmä alkaisi osoittaa tyytymättömyyttään vaalien tulokseen. Elleivät sitten vallankaappajat ajautu keskinäiseen nahisteluun.

Demokratian opettelu vie aikansa, kun on kysymys suljetussa totalitarismissa pidetystä kansas-

ta. Mutta ajan mittaan olojen vakiintuminen luodellu tyksii demokratian juurtumiselle niin Georgianla kuin muissakin entisissä neuvostotasavalloissa.

LÄHTEET

- Act of Restoration of Independent Statehood of Georgia*. Tbilisi 9. 4. 1991.
- Adrian, Esa (1991): Vapaustaistelija Gamsahurdia vetosi Leniniin 1921 Georgian itsenäisyyden puolesta »Yksilöltä ja kansalta voidaan riistää kaikki, vain tietoisuutta vapaudesta ei voida ottaa». *Helsingin Sanomat* 14. 4.
- Andreev, Nikolaj (1991): Gruzija. Leto 1991-go. *Izvestija* 139 (13. 6).
- Bugai, Nikolaj (1991): *Moscow News Weekly* 21.
- Demograficeskij Ezegodnik CCCP*. (1990). Goskomstat CCCP, Moskva.
- Deutscher, Isaac (1978): *Stalin*, Porvoo.
- Eastern Europe Newsletter*. 9. 3. 1988. Vol 2, No 5.
- Fuller, Elisabeth (1991a): Georgia's Adzhar Crises. *Report on the USSR*, Vol 2, No 32, 9. 8. 1991, s. 8—13.
- Fuller, Elisabeth (1991b): South Ossetia. Analysis of a Permanent Crises. *Report on the USSR*, Vol 3, No 7, 15. 2. 1991, s. 20—22.
- GTT, Georgian tasavallan tiedustustoimisto, Helsinki. Georgian hallituksen ja ulkoministeriön lähettämiä tietoja.
- Gilbert, Martin (1979): *Soviet History Atlas*, Great Britain.
- Grigoriant, Sergei (1990): Autoritäärisen kauden tummanpunainen nousu. Esitelmä 10. Suomi tulevaisuudessa -seminaarissa Espoossa 6.—7. 10. 1990. Käännös Anna Rotkirch.
- Hosking, Geoffrey (1985): *A History of the Soviet Union*, London.
- Kaplinski, Jaan (1991): Neuvostoimperiumia ei voi pelastaa. *Helsingin Sanomat* 14. 4.
- Karvonen, Kyösti (1990): Gruusia on kypsässä Baltian tielle. *Helsingin Sanomat* 14. 4.
- Konstitucija (Osnovnoj Zakon) Sojuza Sovetskikh Socialisticeskih Respublik*. Moskva, 1977. (Neuvostoliiton perustuslaki).
- Lordkipanidze, Mariam (1987): *Georgia in the 11th-12th centuries*. Tbilisi.
- Niinimaa-Keppo, Aila (1989): Neuvostotasavallan historia voimistaa itsenäisyystaistelua. Gruusia elää veitsenterällä. *Kansan Utiset* 30. 8.
- Mikadze, Akaki (1991): Georgian people vote Gamsahurdia. *Moscow News Weekly*, 22.
- Ob itogah referendum SSSR, sostojavsegosja 17 marta 1991 goda. *Izvestija*, 27. 3. 1991.
- Riasanovsky, Nicholas (1979): *A History of Russia*. New York.
- Sokolov, Aleksandr (1991): Tbilisi. Hronika protivostojanija. *Novoe Vremja*, 42 (lokakuu), s. 14—16.
- Urigasvili, Besik (1991): *Izvestija* 26. 7.
- Vesnik Statistiki* 1991:1, s. 63—66.
- World Directory of Minorities*. Toim. Minority Rights Group. Longman, London. Ei painovuotta.